

AKADEMİK

Sayfalar

Hazırlayanlar

M. Ali UZ - Ali IŞIK

maliuz@merhabagazetesi.com.tr • alisik@merhabagazetesi.com.tr

Sayfa tasarımı

Züleyha ÖNAL

8.CİLT

23 OCAK 2008 ÇARŞAMBA

Merhaba Gazetesi'nin okuyucularına
her Çarşamba ücretsiz ekidir

AKADEMİK Sayfalar

Hazırlayanlar

M. Ali UZ - Ali IŞIK

maliuz@merhabagazetesi.com.tr • aliisik@merhabagazetesi.com.tr

Sayfa tasarımı

Züleyha ÖNAL

Merhaba Gazetesi'nin okuyucularına
her Çarşamba ücretsiz ekidir

SEKİZİNCİ CİLDE BAŞLARKEN

Mehmet Ali UZ

Allah'ın izni ve inayeti, arkadaşlarımızın gayreti, okuyucularımızın teşviki ile bugün sekizinci cildimize başlamış bulunuyoruz.

Akademik Sayfalar'ımız Türkiye'nin her yerinden takip dildiği gibi, pek çok Avrupa ülkesinden de takip edilmektedir. Gelen mesajlardan bunu anlıyoruz.

Tahdis-i nimet olarak ifade etmekte mahzur görmüyorum, böyle bir kültür eki Konya basın tarihinde bir ilktir. Yedi yıldan beri devam eden bu kültür ekini aksatmadan devam ettirmek kolay da olmuyor.

İzmir'de ikamet eden ve kültür meselelerine âşina bir hemşerimiz, özellikle Akademik Sayfalar için gazetede bizi ziyaret etti. Sohbet sırasında, "Yaptığınız iş çok zor bir iş, bunun farkındayım. Bunu bir hobi olarak mı, yoksa hizmet olarak mı yapıyorsunuz?" diye soruverdi. Bu okuyucumuza bunu neden ve niçin yaptığımızı uzun uzun anlattım.

Günümüzün en önemli meselelerinden birisi hiç şüphesiz kültür meselesidir. Uzun bir zamandan beri devam eden milli kültür erozyonu ve yozlaşması pek çok problemi de beraberinde getirdi. Kültürden, milli ve mânevî değerlerden kopuş, gençliği şiddete ittiği gibi, toplumu da tarihine ve mazisine yabancı bir duruma getirmeye başladı. Toplum bugün âdeta kabuk değiştiriyor gibi.

Yahya Kemal Beyatlı'nın da ifade ettiği gibi, biz, "Kökü mazide olan atıyız." Böyle olmaya da mecburuz. Biz bu düşüncenin insanlarıyız. Eğer biz toplum olarak bu düşünceden koparsak, bizi Avrupa Birliği de kurtaramaz.

Yedinci ciltten itibaren Ali Işık Beyin çok yardımını gördüm. Tashih yükünü üzerimden aldı. Münderecatın se-

viye kalitesinin yükselmesinde destek verdi. Züleyha Hanımın sayfa düzeninde büyük gayretine şahit olduk. Gazete yönetimimiz büyük bir mali külfet yüklendi. Yazar kadromuz yazı konusunda devamlı yanımızda oldu. Herkese şükran borçlu olduğumuzu ifade etmek istiyorum.

Bu arada değerli dostumuz Saim Sakaoglu Hoca küçük bir rahatsızlık geçirdi. Bu günlerde de safra kesesinden ameliyat olacak. Kendisine acil şifalar diliyoruz.

Akademik Sayfalar'ın çıkmasına vesile olan kadro dağılmadan fire vermeden bu günlere gelindi. Biz olmasak da böyle devam edilmeli diye düşünüyorum. Bu değerli ve fedakâr kadronun daha yapacağı ve Konya'da gerçekleştirmek istediği çok şey var. Bunun için okuyucularımızdan destek ve yazar kadromuzdan da gayret ve himmet bekliyoruz.

Bilindiği gibi Ocak ayı başında, geçen yılın fihristini vermiştik. Yoğun çalışma temposu ve bitmesi gereken bazı işlerimiz dolayısıyla Akademik Sayfalar'ımızın yayımına birkaç hafta ara vermek mecburiyetinde kaldık. Bugün yeniden bismillah diyoruz.

2008 yılının hayırlara vesile olması dileklerimizle...

Bugünlerde bir rahatsızlık geçiren Akademik Sayfa yazarlarımızdan Prof. Dr. Saim Sakaoglu ve Yusuf Küçükdağ hocalarıma Allah'tan acil şifalar diliyorum.

TÜRKÇE SORUMLULUĞU

Bir televizyon reklamı vardı, “Ağzı olan konuşuyor.” di-yordu. Elbette ağzı olan ko-nuşur, konuşacak da... Ama bildiği konularda konuşacak. Her so-ruya parmak kaldıran öğrenci gibi de-ğil, cevabını bildiğine inanıp da par-mağını kaldıran öğrenci gibi: Herke-sin, çizmeden yukarı çıkmamak şartıyla konuşma hakkı vardır, yoksa be-nim tıp, hukuk, mühendislik konula-rında konuşmamın bir kıymet-i harbi-yesi olur mu? Elbette benimki çene çalmaktan başka bir şey olamaz.

Bunları niçin söylüyorum? Bunları söylemem için o kadar çok sebep var ki... Şarkıdaki gibi, “Söylemek iste-sem gönüldekini dilimi dolaşır ısırap olur.” hesabı birtakım ısırapları yaşı-yorum ve bunun farkındayım. Ya bu-nun farkında olamayanlar? Her hâlde onlar rahat ve huzur içinde yaşayıp gi-diyorlardır. Onların dil diye, Türkçe diye bir dertleri yok ki... Niye kafala-rını dil gibi, Türkçe gibi lüzumsuz (!) konulara yorsunlar ki... Onların der-di varsa para üzerinedir, mal mülk, kat, yat meseleleri üzerinedir.

Bizim “Gezici Vaiz” gibi “Gezici Türkçe Konferansçıları” mız vardır, ol-malıdır da... Birileri, kürsülerine Ja-pon yapıştırıcısıyla yapıştırılmışçasına İstanbul’un, Ankara’nın yakınındaki illerimize bile gitmezken, hem de üni-versite dışından olan gezici Türkçe se-venleri alkışlamamız gerekmez mi? Ancak onlarda da görebildiğimiz bazı yanlış uygulamalar var. Önce o yaraya tuz basarak söze başlayalım.

Derler ki, “Arapça öyle bir zengin dildir ki, mesela deve ile ilgili 50-60

(bazıları 70-80 de diyebilir.) kelime var. Ya bizde?”

A güzel kardeşim, bizim deve ile ne işimiz ola ki? Varsa da sınırlı. Biz, batıların uydurmasıyla Orta Asya’dan, doğrusuyla Türkistan’dan gelmiş bir milletiz. Arabın hayvanı ile bizimki hiç aynı olur mu? Olmaz elbette. Biz Türkler Anadolu’ya gelmişiz, güvenlik sebebiyle dağlık alanlara varıncaya ka-dar yerleşmişiz. Artık atımızın yanın-da eşeğimiz, koyunumuzun yanında keçimiz de olmuştur. Gidin Toroslara, göreceğimiz hayvan çokluğu ne atla ilgilidir, ne de deveyle... Oraların hâkimi keçilerdir. Ve girip oturun bir kara çadırın içine, sorun bakalım ak sakallı Türkmen dedesine. Size keçi ile ilgili 70-80 ayrı kelime sayıverecektir. Belki birdenbire sayamayacak, çocuk-larından ve torunlarından yardım ala-cak ama sayıyı tamamlayacaktır.

Bizim gezici konuşmacılarımız bu inceliği ve zenginliği bilemedikleri için, varsa da, yoksa da, “Arapçada deve için bilmem şu kadar kelime var.” yalellisini okumayı sürdürürler. Her coğrafya kendi dil zenginliğini yaratır. Kutuplarla Ekvator’un dil zenginliğini niye Türkçemizle karşılaştıralım ki!

Bilir misiniz bu konferansçı dost-larımızın en büyük alkışı topladıkları cümleleri nedir? “1928 Harf İnkılabı Türkçemizi gerilettiştir. Yapılan iş yanlış. Biz Arap asıllı alfabemizi kul-lanmalıydık!” Cümleler böyle değilse bile ruhu bu satırlara uygundu.

Bize sorarsanız o gün için gerekli görülmüş ve yapılmış; dönüşü olma-yan işler için sızlanmak yanlıştır. “Keş-ke Kanunî Sultan Süleyman, şehzade

Mustafa'yı boğdurmasaydı." veya "Genç Osman haydutların elinde zebun olmasaydı." Türünden üzüntülerle Osmanlı İmparatorluğunu kurtarmayacağımıza göre, Harf İnkılabıyla ilgili dövünmeleri de bir kenara bırakalım artık. Benim insanım yeni yazıyı olduğu gibi eski alfabemizi de kısa zamanda sökecek zenginliğe sahiptir. Bu konuyu uzatmak istemiyorum. Lütfen biraz da geleceğe yönelelim.

Altı yıl kadar oluyor; Konya'mızda bir toplantı düzenlenmişti. Ancak, bu toplantıdan haberdar olanların sayısı 100-120'yi bile bulmamıştı. Toplantının adı, "Tarihten Günümüze Türk-İran İlişkileri Sempozyumu" idi. Toplantı, 16-17 Aralık 2002 tarihlerinde, o zamanki adıyla Hilton Otelinde gerçekleştirilmişti. Toplantıyı, *Türk Tarih Kurumu* ile *İran Kültür ve İslami İlişkiler Kurumu* ortaklaşa düzenlemişti. Toplantının Mevlâna Haftası'na rastlaması özellikle istenilmişti. Peki, böyle önemli bir bilimsel toplantıda Selçuk Üniversitesi niye yoktu? Toplantı niye Üniversitede değil de bir otelde yapılıyordu? Bize, dönemin üst yöneticisinin çekimser davrandığını söylediler.

Neyse, asıl konumuza gelelim. İlk günkü açılıшта, Türk Tarih Kurumu Başkanı, dostumuz Prof. Dr. Yusuf Halaçoğlu'nun konuşmasından sonra kürsüye, İran Kültür ve İslami İlişkiler Kurumu Başkan Yardımcısı Dr. Seyyid Abbas Nebevî geldi. Kendi diliyle uzunca bir konuşma yaptı. Biz de sabırla ve dikkatle dinledik. Bizi asıl ilgilendiren, Dr. Nebevî'nin konuşmasının konusu değil, dili idi. Elimizde kalem kâğıt, başladık not almaya. Bakınız, İranlı yetkili konuşmasında hangi Arapça kelimeleri kullandı: *davet, devlet, felsefe, hariç, harici, iktisat, ilm, insan, mecbur, menabi, millet, mukayese, mütercim, müteveccih, neta-yic, samimiyyet, sulh, tarih, tecrübe, vaziyet*. Bir de Arapça-Farsça karışımı *alakadar*... Kelimelerin hepsi bu kadar değil elbette, biz örnekler sunduk.

Dr. Nebevî'nin dilinde batıdan aldıkları kelimeler de vardı. İşte onlar-

dan bazıları: *profesör, protokol, sempozyum, terör, turizm*, vb.

Bunları niçin mi yazıyorum? Lise edebiyat öğretmeniydim olduğum yıllarda (1965-1967), Tokat'ta iken bir kitap almıştım. Yazarı, galiba asıl işi mühendislik iken Türkçe sevgisi de ağır basan Mehmet Salihoglu idi, kitap *İşiklanan Ülke* adını taşıyordu. Kitabın ilerleyen sayfalarında liste havası taşımaya bile öyle algılanabilecek bir sunuş vardı. Deniliyordu ki, yazarlarımızın eserlerinde kullandıkları Türkçe kelimelerin oranları şöyledir. Ve bu arada Tahsin Yücel başta olmak üzere bazı "ehl-i kalem" in başarı (!) yüzdesi veriliyordu: %98, %97, vb.

Yani bu insanların yazılarında Arabî, Farişî ve Frengî kelimeler yok denilecek kadar az! "Yok" diyecekler ama dilleri varmıyor. İnsanın bağırsı geliyor. Bunlar nerede yaşıyor Allah aşkına? Bunların evlerinde; *duvar, pencere, cam, masa, sandalye, mutfak, raf, balkon, çerçeve, sehpa, vazo, dolap*, vb. kelimeler hangi "öz" kelimelerle karşılanıyordu? *Elektrik, telefon, teyp, pikap, (televizyon, faks, video*, vb. daha dilimize girmemişti.) *etajer, komodin*, vb. onlara yabancı mıydı? *Can'ı, ruh'u, aşk'ı* kullanarak *can'sız, ruh'suz, aşk'sız* yazılar mı yazıyordunuz?

İranlı sorumlu, konuşmasını akıcı bir dille sürdürüp tamamladı. Acaba, Fars dilinde de bizimkilerin yaptığı gibi bir yüzde alma hesaplansaydı Dr. Nebevî'nin oranı ne olurdu?

Bence, Konya'mızın bir ayıbını bir de ben dile getireyim ve sözün tatlı kısmına gelelim. Perşembe günleri Konya gazetelerinden *Anadolu'da Manşet'i* alırım, çünkü o gün kültür eki vardır. İşte perşembelerin birinde tam sayfa bir reklam gördüm. İnaniyorum ki o reklam aynı gün öbür Konya gazetelerinde de yayımlanmıştır. Sayfanın üst ortasında koskocaman ve de süslü bir 'Teşekkür' yazısı yer alıyordu. Bu yazının alt sol ve sağında da bir marka ve bir kurumun 'logo' denilen 'özel yazım'ı yer alıyordu. Özetleyelim.

Efendim Konya Şeker, Üniversite

öğrencileri çerçevesinde bir marka yarışması düzenlemiş. Üniversitemiz İletişim Fakültesi öğretim üyelerinin oluşturduğu seçici kurul, 629 kişinin gönderdiği 1315 adı incelemiş. Allah'tan birinciliğe değer ad bulamamışlar ve ikinci ile üçüncüyü belirlemişler; bir de jüri özel ödülü... Şimdi merak ediyorsunuz, hangi öneriler kabul görmüş diye... Önce, yiğidin hakkını hemen teslim edeyim. Sevgili kardeşim, sanayici olmakla birlikte gönüllü bir kültür adamı olan Mustafa Sinan Ümit kılıçları çekerek "huruç" hareketi başlattı. İşte onun, benim görebildiğim iki gazete yazısı:

"Konya Şeker Niye Böyle Yaptı?", *Merhaba*, 19 Haziran 2006.

"Mevlâna Yılında Ellis, Swixa ve Tatiüs", *Merhaba*, 21 Haziran 2006

(Not: İlk ad, ilk yazıda doğru yazılmışken ikincisinde Ellis olarak yanlış yazılmıştır.)

O günlerde, bir dil gönüllüsü olarak telefona sarılmış, sevgili Ümit'imize teşekkür etmiştim.

Şimdi, gecikmiş merakımı ortaya koyuyorum. Ve diyorum ki, benim göremediğim şartnamede, "Önerilecek adlar KESİNLİKLE Türkçe olmayacak!" diye bir madde var mıydı? Öyle, insan ELİSS'i, SWİXA'yı, ve TATİÜS'u görünce böyle düşünmekten kendini alamıyor... Breh breh breh... Şimdi, "Sorumlular kim?" diye bir araştırma başlatmak istemiyorum. Ama yine de bir şey yazmadan / sormadan edemeyeceğim:

Bu sevimsiz sonucun sorumluları öğrencilerdir.

Bu sevimsiz sonucun sorumluları seçici kuruldur.

Bu sevimsiz sonucun sorumluları öğrencileri dil sevgisinden uzak ortamlarda yetiştiren hocalardır.

Bu sevimsiz sonucun sorumluları, seçici kurulu yanlış oluşturan Konya Şeker sorumlularıdır.

Sakın ola ki dördü birden sorumlu olmasın?!

Adı Seçil, soyadı, İçdeniz olan kızı-

mız Tatiüs'ü nereden bulup çıkarmış olabilir? Adı Türkçe, soyadı Türkçe, bulduğu adın nesebi belli değil! Bana Latince gibi geliyor. İhlas Garrryew de Swixa demiş. Anlamadığım, bu İhlas kardeşimiz Garrryew soyadını nasıl almış? Cat Stevens bile Müslüman olurken Yusuf İslam'ı seçerken bu ad ikilisi de neyin nesi? Sakın takma ad filan olmasın? Ya Sefer Özönek? Kardeşim, adını Türkçeleştirmişiz, soyadını zaten Türkçe... Nerden bulup çıkardın bu Eliss adını?

Bu adlar bize kimliğimizi sorgulama fırsatını veriyor. Sahi, biz bizden bu kadar koptuk mu?

Doğrusu jüride bir edebiyatçının, bir diltinin de olmasını isterdim. Var mıydı acaba? Bu markaların var olduğu görülünce Arkeoloji, İngilizce, Latince dallarının hocalarını da seçici kurula almalıydık.

Aslında, Eğitim Enstitüsü mezunu olduğunu (dalı?), lise ve ilçe millî eğitim müdürlükleri yaptığını Genel Seçim beyannamesinden öğrendiğim Sayın Recep Konuk, herhâlde bu işle pek ilgilenmedi gibi. Sevgili Mustafa Sinan kardeşim, ilk yazısının sonunda şöyle diyordu: "Bu yarışma iptal edilmelidir." Edildi mi, bilmiyorum. O, ikinci yazısında da şöyle bir iğneleyici cümle ile bir şeyler söylemek istiyor: "Ama başında Recep Konuk Beyin olduğu bir kurumun jürisine düşen, Türk'den yana, Türkçe'den yana, tavır alması, önderlik yapmasıdır."

Tabii bu hâller ülkenin her yerinde almış başını gidiyor. Bakınız, Ankara havaalanının adını nasıl süsleyiverdik! Eskiden *Esenboğa* olan ad, 13 Ekim 2006 tarihinden itibaren *Anatolia* adının eklenmesiyle güzelleşiverdi! Ankara'nın başkent oluşunun yıl dönümünde yapılan bu değişiklik kanımızı dondurmalıydı. Bekliyorum, *Esenboğa'yı* kaldırıp sadece *Anatolia'ya* ne zaman döneceğiz?

Evet, dilimizin hâlleri böyle... Acaba Mevlâ'm gelecekte neler gösterecek? Türkçenin konuşulduğu, Türkçemin yaşanıldığı bir ülkede ölmek istiyorum

AHISKA TÜRKLERİ BİR AVUÇ TOPRAK

Halit GÜLER

Emekli Eski Diyanet İşleri
Başkan Yardımcısı

Dünyada topraklarından kovulmuş, haksızlığa ve zulme uğramış, açlıktan ölmüş, soğuktan donmuş, nehirlerde boğulmuş, yokuşlarda susamış, demir raylarda ezilmiş, kara vagonlardan uçurumlara atılmış, evsiz yurtsuz kalmış, çoluk çocuğundan, anne ve babasından, yavuklusundan ayrı düşmüş topluluklardan birisi, belki de en başta geleni Ahıska Türkleridir. İnsanlığın yüz karası, tarihin kanlı sayfası bu dramı dile getiren yüzlerce makale ve onlarca kitap yazılmış, Sibiryâ'dan yükselen fer-yatlar ufukları kaplamış, lâkin Ahıska Türklerinin acı çığlıklarını yıllarca duyan olmamıştır.

Ahıska; Gürcistan topraklarında ve Türkiye sınırına 15 km. mesafede, Tiflis Batum yolu üzerinde, Kura Irmağının kenarında, Bezjomiden geçen demiryolunun bittiği yerde, çoğunlukla Türklerin yaşadığı tâlifsiz bir şehir. 1928 de Rusların eline geçmiş ve Edirne antlaşması ile onlara bırakılmış. Türkiye sınırına çok yakın olduğuna bakmayın, kader ve başlarına gelen acı ve dayanılmaz olaylar, mani olamadığımız felâketler yüzünden bizden çok uzakta sayılırlar.

Ahıska Türkleri, Stalin döneminde bilinmeyen bir sebeple, daha doğrusu sebepsiz yere, belki Stalin Gürcü ve Gürcistan doğumlu olduğu için, bir gece acımasızca yurtlarından çıkarılmışlar, kara trenlerin soğuk ve ışıksız vagonlarına doldurularak tren yolunun ulaştığı yerlere sürgün edilmişlerdir. Tarlasına bahçesine çalışmaya, bakkaldan alışveriş yapmaya, çocuğunu okuldan almaya, akrabasını ziyarete, câmiye ve kahveye gidenler bir daha evlerine dönememişlerdir. Kim nerede ele geçirilmiş veya yakalanmış ise gözünün yaşına bakılma-

dan sorgusuz sualsiz alınıp götürülmüşlerdir. Evlerine haber bırakmak, yakınlarıyla vedâlaşmak, lâzım olabilecek şeyleri almak bile yok. Bu korkunç muameleye maruz kalanların az veya çok olması bir şey ifade eder mi? Bu cânîyâne davranışa ha bir kişiyi, ha bin kişiyi acımasızca maruz bırakmışsınız ne fark eder? Halbuki insan, her yerde insandır.

Ahıska Türkleri kaç kişi ki deyip dosyayı kapatmak, olayı görmezlikten gelmek, unutturmaya çalışmak, hele hele tarihten silip atmak hiç mümkün değil. Bir aile düşünün ki ,bu aile beş kişiden ibâretse geniş bir coğrafyada beş ayrı yere sürgün ediliyorlar. Bu feci yolculuğa ayak uyduramayacak kadar küçük, ihtiyar, hasta ve sakat olanlar öldürülüyorlar. Olayın sayısız canlı şahidi halen hayatta. Tarihte Türkler tarafından katledildiği iddia edilen bir avuç Ermeni'nin haklarını arayanlar AİHM., Dünya Af Örgütü, BM. gibi kuruluşlar bu insanları çağırıp da şu başınızdaki geçenleri bir bir anlatın bakalım demiyor. Böyle bir talihsiz ve acımasız dünyada yaşamış olmaktan insan bazen utanıyor ve sıkılıyor.

Ahıska Türklerinin başlarına gelenler, aynısıyla, hattâ daha fazlasıyla 1944 de Kırım Türklerinin başına da geldi. Büyük edebiyatçı ve romancı Cengiz Dağcı, Kırım Türklerinin yaşadıkları tarihî macerayı kitaplarında vicdanları titretecek ve beyinleri zonklatacak derecede tesirli bir üslûpla anlatıyor. Rusya Federasyonunun değişik yerlerinde dağınık bir şekilde yaşayan her iki toplulukta halen ana yurtlarına dönemadılar. Kırım Türkleri dönmüş gibi görünüyorlar ama, kendi istedikleri şekilde, serbestlikte ve şartlarda değil. Tatarların, Tataristan, Başkırdistan, kısmen Ukrayna ve Finlandiya gibi toplu halde yaşadıkları ve sığındıkları yarı bağımsız ülkeler var. Ahıska Türkleri ise böyle bir şansa ve imkâna sahip değiller. Orta Asya'nın her tarafında mutlaka Ahıska Türklerinden bir grupla karşılaşılır. Soydaş bir ülkede veya bir şehirde toplu halde dayanışma içerisinde yaşamalarına bile her nedense izin ve fırsat verilmeyen Ahıska Türkleriyle. Ayrı ayrı yerlerde, birbirlerinden kopuk, bitkin ve perişan bir halde yaşamalarından bazı çevreler yarar görüyorlar ki bir türlü belli bir yerde toplanmalarına izin vermiyorlar.

Orta Asya Türk Cumhuriyetlerinden hangisine, hattâ hangi şehrine giderseniz orada Ahıska Türklerinden bir heyetle karşılaşsınız. Siz onların varlığından ve problemlerinden haberdar olmasanız bile onlar gelip sizi mutlaka bulurlar. Bulmalarının sebebi; daha çok

hasret gidermek, anavatan Türkiye'den haber almak, akrabalarının yaşayıp yaşamadıklarını öğrenmek ve size hoş geldiniz diyebilmek içindir.

Allah nâsip etti Orta Asya Türk Cumhuriyetlerine zaman zaman seyahatlerimiz oldu.

Bu seyahatlerimizde genellikle Ahıska Türklerinin temsilcileriyle görüşmelerimiz olurdu. Bunların bir kısmını, Ahıska Türkleriyle ilgili istekler ve sorunlar halen devam ettiği için, siz değerli okuyucularıyla paylaşmak istiyorum. Orta Asya Türk Cumhuriyetlerinde yaşayan soydaşlarımız, bizim inancımızın ve kültürümüzün bir parçası, Baltık kıyılarından Çin Seddine kadar uzaman coğrafyada yükselen tarihî eserlerimizin sahipleri ve koruyucuları. yurtlarından çıkarılıp sürgün edilen Ahıska Türklerine sahip çıkmak ve onlara kapılarımızı açmak, yalnız olmadıklarını hatırlatmak bağımsız devlet kurma şerefine ermiş ve nimetine kavuşmuş küçük büyük her Türk toplumunun görevidir ve namus borcudur.

Ben bu seyahatlerimizden birinde Bakü'de bir grup Ahıska Türkü ile karşılaştım. Bakü'de yaşayan Ahıska Türklerini temsilen heyetimizi ziyaret eden kardeşlerimizin o zaman bize söyledikleri şunlardı:

“1944 de Özbekistan'a geldik. Uzun yıllar orada kaldık ve Özbeklerle iyi yaşadık. Geçen yıl Gürcistan'da ki vatandaşımıza dönmek istedik, kabul etmediler. Hattâ Gürcü dilini kabul ederseniz gelin dediler. 50 binden fazla Mesket Türkü Azerbaycan'ın değişik bölgelerinde yaşıyor. Azerbaycan hükümetinin bize yardım imkânı yok. Almatı'da 80 bin Türk var. Kazaklarında ne zaman, ne yapacakları belli olmaz. 500 bin Mesket Türkü yerinden, yurdundan haksızca atılmıştır. Bize reva görülen bu zâlimâne muameleye bir türlü aklımız ermiyor. Biz, kime ne yaptıkta bu işler başımıza geldi. Kabahatimiz Türk olmak mı? Yüzlerce kardeşimiz evsiz, yurtsuz istasyonlarda kara vagonlarda, kırlarda derme çatma barakalarda, çamur içinde, ışıksız ve ısınmasız yaşıyorlar. Halkın yetersiz yardımlarıyla geçiniyorlar. Tek ümidimiz Türkiye, bize yardımçı ol-

sun...”

Yine bu seyahatlerimizden birinde Kırgızistan'ın başşehri Bişkek'teyiz. Ahıska Türklerine ait bir mahalle varmış, orayı bir görelim diye düşündük ve oraya gittik. Sokaklarda arabamızla dolaşıp dururken bize rehberlik yapan arkadaşımızın tanıdığı bir evin önünde durduk. Ev sahipleri bizi görünce, ısrarla evlerine dâvet ettiler. Ev sahibinin ismi Kâtip, kardeşinin ismi Halit'miş. Bir kardeşleri de İnegöl'de yaşıyormuş. 40 yıldır birbirlerini hiç görmemişler. Babaları, Almanya-Rus harbine katılmış. Savaştan sonra Rusya'ya dönmeyip, bir yolunu bulup İnegöl'e yerleşmiş. Hiç yüzünü görmedikleri kardeşleri İnegöl'de dünyaya gelmiş ve orada kalmış. Demiştik ya Ahıska Türkleri çalışkan olur diye. Ev sahibi evinin arkasındaki bahçeyi ve ahırda bağlı bakımlı inekleri gösterince bunu daha iyi anladık. Kâtip Efendi, evinin arkasındaki bahçeyi göstererek: “ Bu sene, bu bahçeden üç milyon rublelik domates sattım ve oğluma bir ev aldım. Bu ineklerin sütünü satıyoruz ve onunla geçiniyoruz.” dedi. İzin almak istedik bırakmadılar ve yemek ikram ettiler. Toprakta yapılmış ocağın üzerinde pırıl pırıl yağla pişmekte olan musakka yemeğini görünce, canımız da pek ayrılmak istemedi. Sanki memleket yemeklerine hasret kalmıştık. Patlıcan yemeğinin lezzeti, benim köyümde annemin pişirdiği yemeğin aynısı idi. Kâtip Efendinin evi çok güzeldi “ Bu evi kendin mi yaptın? “ diye sorduk “ Evet “ dedi.” Pekiyi mahallenizde gördüğümüz kadarıyla câmi yok. Senin evinde maşallah câmi gibi. Neye bir câmi için öncülük yapmıyorsun? “ dedik. “ Bu evden daha güzelini yaparız ve yapmayı da düşünüyoruz.” dedi. “ Câmi işine başlarsanız köylüler yardımcı olmaz mı? “ dedik. “ Olmaz olur mu, en az yüz kişi yardıma gelir ve çalışırlar. “ dedi.

Oradan Ahıska Türklerinin yaşadığı bir köye gittik. Güzel bir tesadüf köyde de düğün varmış. Hemen bizi düğün evine dâvet ettiler ve sofraya oturtular. Düğün evi kalabalıktı. Kadınlar erkekler, yaşlılar gençler ayrı ayrı sofralara oturmuşlardı. Sanki köylerimizden birinde gibiydik. Yemekten sonra çay iç-

mek için beklerken içimizden biri köylüleri kastederek: “ Maşallah, gördüğümüz kadarıyla burada rahatınız iyi. “ deyince, söylediklerine peşman ettirmek istercesine köylülerden biri hemen heyecanla konuşmaya başladı: “ Böyle rahatlık bize yaramaz. Bize, vatan lâzım, vatan. Bize ait altımızda toprak, üstümüzde gök kubbeyi görmek istiyoruz. Buralarda başımıza ne gelecek, ne olacağız acaba diye hep düşünüp duruyoruz. Hayatımız korku ve endişe içerisinde geçiyor. Biz ne pahasına olursa olsun Türkiye'ye gitmek istiyoruz. Bize toprak lâzım, toprak. Toprakta başka bir şey istemeyiz. Bize ait bir avuç toprağımız olsun yeter. O bir avuç topraktan biz, karnımızı doyurur ve geçimimizi sağlarız. Bu eller, kendimize ait bir avuç toprakla bir buluşsa bak neler olur. Kısa zamanda çok iş yaparız. Evimizi, câmimizi, okulumuzu ve iş yerimizi kendimiz yaparız. Türkiye'nin en kritik bölgelerine bizi yerleştiresinler. Türkiye'yi terör belâsından kurtaralım. Buralarda 360 bin Ahıska Türkü var. Terörün yoğun olduğu bölgelerde yüzer binlik üç şehir kurduk mu Türkiye'yi parçalamak isteyenler bizden hak ettikleri cevabı alırlar.”

Gerçekten Ahıska Türkleri; çalışkan, cesur ve mücadeleci insanlar. Genellikle şâir ruhlu ve sanatkâr olurlar. Şiir yazmasını ve saz çalmasını severler. Buralarda ne şekilde yaşadıklarını, neler yaptıklarını gördük ve daha neler yapmak istediklerini kendilerinden dinledik. Onların bu halleri, diğer topluluklar tarafından kışkanılıyor, hazmedemiyorlar, bu yüzden de zaman zaman sıkıntıya düşüyorlar ve haksız takibe uğruyorlar.

Arabamızın benzini bitti. O günlerde buralarda müthiş benzin sıkıntısı vardı. Benzin temin edebilmek için Yahya Askeroglu isimli bir Ahıska Türkünün evine uğradık. Hemen benzinimizi temin etti ve bize çay ikramında bulundu. Buraların ikramı boldur. Bir yere uğradınız mı, bir şeyler yiyip içirmeden bırakmazlar. Dört çocuğundan erkek olanının ismi Lâtifmiş. Dört veya beş yaşlarında. Güzel saz çalıyor ve Türkiye'deki meşhur şarkı ve türkücülerin bazılarını çok güzel taklit ediyor. Bu arada güzel ilâhiler de söylüyordu.

Almatı'da Ahıska Türklerinden Ali Paşa isimli görmüş geçirmiş, tecrübeli ve yaşlı bir zat vardı. Ahıska Türklerinin yaşadıklarını bizzat yaşamış, hemşerilerinin çektiklerini çok iyi bilen canlı bir tarih gibiydi. Sabahlara kadar olanları

yeniden yaşıyormuş gibi heyecanla anlatır, çok yaşlı olmasına rağmen yorgunluk hissetmez ve gözünü kırpmazdı. Ahıska'dan söz açıldı mı Ali Paşa hemen gençleşir ve dinçleşirdi. Onunla da bir gece uzun sohbet etme imkânını bulmuştuk.

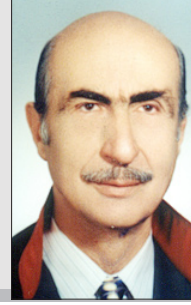
Orta Asya Türk Cumhuriyetlerinde zaman zaman karşılaştığım Ahıska Türklerinden, yıllar sonra bahsetmek nerden aklıma geldi? Ahıska Türklerini ilk karşılaştığım günden bu yana hiç unutmuş değilim ki aklıma gelsin. Yalnız internette siteler arasında dolaşırken Selçuk Üniversitesinde okuyan Ahıskalı gençler tarafından hazırlanan Ahıska Türkleri isimli bir siteye rastladım. Memnun oldum, fakat yeterli bulmadım. Ahıska Türklerinin Sovyet topraklarında yaşadıkları dram kelimesi yetmiyor, korkunç dramı iyi aksettirmek lâzım. O siteyi görünce bunları yazmak aklıma geldi.

Sovyetler Birliği sınırları içerisinde pasaportunda Türk yazan yegâne topluluk Ahıska Türkleridir. Eğer pasaportlarından Türk kelimesini çıkarıp yerine Mesket gibi falan bir kelime koysalar çok şey değişecek, büyük çıkar sağlayacaklar ama buna rağmen yapmıyorlar. Takdir ve tebrik edilecek bir husus. Doğru veya yanlış, bir dürüstlük ve bağlılık örneği. Dünyanın neresinde yaşarlarsa yaşasınlar Türk olduklarını unutuyorlar. Kimliklerinin ilgili hanesine Türk olduklarını belli edecek bilgiye yer vermekten çekinmiyorlar. Her neye mal olursa olsun. O halde biz de Ahıska Türklerini unutmamalıyız. Selçuk Üniversitesinde bu site vesilesiyle okuyan Ahıskalı öğrencilerin bulunduğunu öğrenince çok büyük sevinç duydum. Onlara ev sahipliği yapmak, Konyalı olmam hasebiyle bana onur verdi. Şu anda yarım milyon civarında Ahıska Türkü, bir bayrak altında, kendilerine ait belli bir toprak parçasında yaşamak istiyorlar, çok tabii hakları olarak. Ben bunu da başaracaklarına, üç asır önce sürgün edildikleri ana yurtlarına bir gün mutlaka döneceklerine yürekten inanıyorum ve inanmak istiyorum.

Kendimizi düşünme fırsatını bir bulabilirsek, Ahıska Türklerini de içtenlikle yürekten düşüneceğimize inanıyorum.

KARACA OĞLAN

Av. Özgen Küçükoner

Eskilerin tabiriyle biraz mürekkep yalamış bir insan, “Karaca Oğlan” denilince O’nun hemen büyük bir halk ozanı olduğunu hatırlar. Gerçekten de öyledir. Edebiyat kitaplarında da O’nu tanımlamak için kısaca şu bilgilere rastlarız :

“Karaca Oğlan bir halk şairidir. Et-kileyici bir dil ve duygu yüklü şiirleri ile Türk Halk Şiiri geleneğinde çığır açmıştır. 1606’da doğduğu 1679 ya da 1689’da öldüğü sanılmaktadır.”

Bunların çok doğru fakat çok yetersiz olduğunu, değerli hemşehrimiz Üstad Prof. Dr. Saim Sakaoglu’nun 2004 tarihinde yayınlanan ancak henüz elime geçen ve 1030 sayfa olan dev eseri “Karaca Oğlan” kitabını okuyunca anladım.

Bu kitap hakikaten üzerinde çok araştırma yapılmış, çok emek sarf edilmiş bir eserdir. Eser 25 bölümden oluşmaktadır. Her bölüm Karaca Oğlan’ın bir cephesini, bir özelliğini uzun uzun açıklamakta, hayatının her kesitinden örnekler vermektedir. Ayrıca 4. bölümdeki Karaca Oğlan’ın bilim dünyasınca keşfi hakkındaki bilgiler çok değerlidir. Burada bilhassa Köprülüzade Mehmet Fuat Bey’in (Bu Zat bir dönem Dış İşleri Bakanlığı da yapmıştır.) Karaca Oğlan hakkında 1914 yılında söyledikleri şayanı dikkattir.

Kitapta ayrıca geniş bir sözlük, dizinler ve çokca ekler mevcuttur. Büyük Ozan’ın hemen hemen tüm şiirleri bir araya getirilmiştir diyebiliriz. Çünkü kitaptaki şiir sayısı 500 tane-dir.

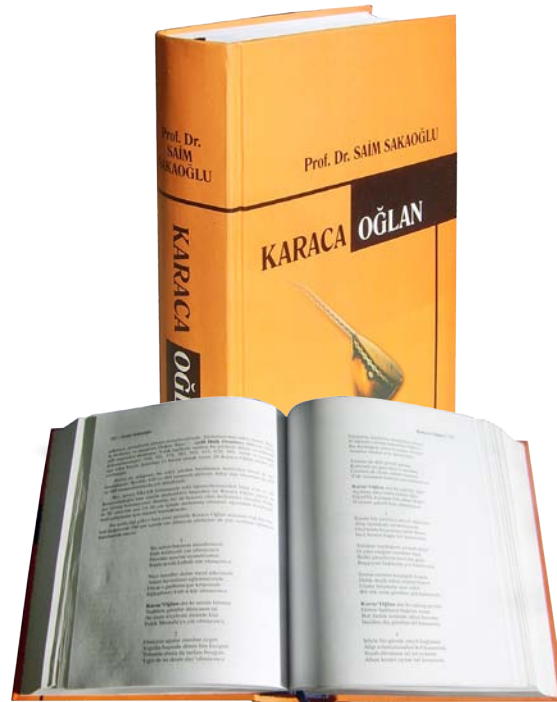
Bunlardan çok beğendiğim birisini

aşağıya alıyorum. Muhterem Hocamız Prof. Dr. Saim Sakaoglu’nu da bir kere daha tebrik ediyor, böyle nice kıymetli eserlere tekrar tekrar imza atmasını bekliyoruz.

Yörü bire yalan dünyaYer üstünde yeşil yaprak
Sana konan göçer bir günYer altında kefen yırtmak
İnsan bir ekin misaliYastığımız kara toprak
Seni eken biçer bir günO da bizi atar bir gün

Ağalar içmesi hoşturBindirirler cansız ata
O da züğürtlere güçtürİndirirler tuta tuta
Can kafeste duran kuşturVar dünyadan yol ahirete
Elbet uçar gider bir günYelgin gider salın bir gün

Yerimi serin bucağaKarac’Oğlan der naşıma
Suyumu koyun ocağaÇok işler geldi başıma
Kafamı alın kucağaMezarımın baş taşına
Garip anam ağlar bir günBaykuş konar öter bir gün

BİR KAFKAS ŞEHİDİ: TAŞKENT ILICAPINAR KÖYÜNDEN ABDULLEYL'İN ABDULLAH

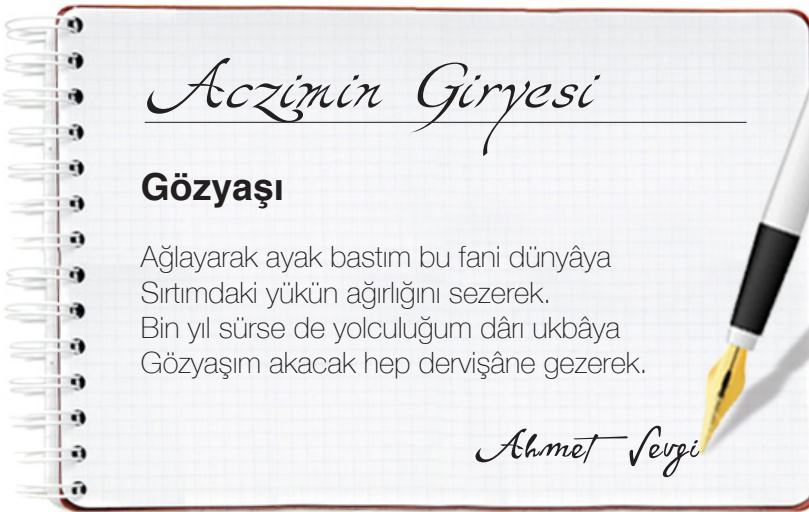
Ilıcapınar köyünden Abdulleyl'in Abdullah, askere alınmış, gidiş o gidiş, bir daha köye dönmemiş. Onun akıbetini bildiren künyesi de gelmemiş. Akıbeti meçhuldür.

Uzun bir aradan sonra 1950'li yılların ortalarına doğru Türkiye'de Hac yolu açılınca Konya Hadim ilçesine bağlı Ilıcapınar köyünden (şimdi Taşkent'e bağlı) Yusuf Öncül, Hac ibadeti için Hicaz'a gitmiş. Hac dönüşü için Cidde hava alanında uçak beklemekte imiş. Kendisi gibi uçak bekleyenler arasında yaşlıca bir ihtiyar da varmış. Hacı Yusuf'a ihtiyar nereli olduğunu sormuş. Yusuf Öncül:

"Konya Hadim Ilıcapınar köyündenim" cevabını vermiş. Yaşlı adam "Kafkas Cephesi'nde o köyden benim bir arkadaşım vardı, adı Abdulleyl oğlu Abdullah'tır" demiş. Yusuf Öncül ağlamaya başlamış ve "O benim ağabeyimdi, gitti, bir daha haber alamadık" deyince ihtiyar, Abdullah'ın şehit oluş şeklini şöyle anlatmış:

"Kafkas Cephesi'nde kış günü, karlı ve tipili bir hava idi, günlerce aç kalmıştık. Bir ölü at kafası bulup kaynatıp suyunu içtik. Bana bir şey olmadı, fakat arkadaşım Abdullah ishal oldu. Düşman karşısında bozguna uğradık, bunun üzerine geri çekilme emri verildi. Abdullah hasta olduğu için yürüyemedi. Onu bir müddet sırtımda taşıdım. Bu yüzden ben de arkadaşlarımdan geri kaldım ve hayatım tehlikeye girdi. Benim sıkıntıya düşmemi istemeyen Abdullah: 'Arkadaşım beni bırak, sen bari canını kurtar' dedi. Onu bırakıp birliğime yetiştim. Üç gün sonra hava açıldı. Komutanımız: 'Herkes geride bıraktığı arkadaşlarını arasın bulsun' emrini verdi. Arkadaşlarımızı aramaya çıktık. Abdullah'ı bıraktığım yere geldim. Baktım ki orada; toplayabildiği ot ve çalılarla kendisine bir korunak yapmış ise de canını kurtaramamış, korunacağın içinde soğuktan donarak vefat etmiş".

Tesadüfen arkadaşıyla karşılaşma sonucu yıllardır haber alınamayan Kafkasya'da bir Mehmetçiğin şahadet haberini küçük kardeşi alır. Abdulleyl'in Abdullah gibi, Kafkas Cephesi'ne gidip de haber alınamayan yüzlerce Anadolu genci bulunmaktadır.

DÂRÜ'L-KURRÂ

Durmuş BAYAR

Arapçada “*dâr*” ile “*kari*”nin çoğulu olan “*kurrâ*” kelimesinin birleşmesinden oluşan dârü'l-kurrâ, okuyanların yeri, evi anlamına gelir. İhtisas medresesi statüsünde olan bu müesseselerin kuruluş amacı; öğrencilere daha önce dârü'l-huffâzda ezberlemiş oldukları Kur'an'ı, kıraat ilminin kurallarına göre tecvitli ve güzel bir şekilde okumayı öğretmek, daha kapsamlı ve sistemli olarak inceletmektir. Bu makalede dârü'l-kurrâlar ve buralarda verilen eğitim incelenecektir.

1- Tarihi Süreç

Dârü'l-Kurrâların Ortaya Çıkışı

Kur'an'ın yedi harf üzere indirilmesi, yedi farklı şekilde okunmasına neden olmuş ve bunun sonucunda kıraat ilmi doğmuştur. Hz. Peygamber, kendisi Kur'an'ı yedi kıraat üzere okumuş ve ashabına da bu şekilde okumayı öğretmiştir. Hicretten önce Mekke'de Kur'an öğretimi, bilindiği üzere “*Dârü'l-Erkam*”da yapılmıştır. Akabe biatlerinden sonra Hz. Peygamber, Mescid-i Nebevi'de bizzat bu görevi yerine getirmekle beraber ayrıca Musab bin Umeyr'i Kur'an öğreticisi olarak vazifelendirmiştir. Eğitim ve öğretimin yapıldığı mescitlerin sayısı zamanla artış göstermiş ve çok geçmeden Medine'de dokuz mescitte kıraat ilmi öğretilmeye başlanmıştır. Bunun dışında Hz. Peygamber'in ashabından Kur'an okuma bakımından mahir olanlar, yeni fethedilen yerlerde kurulan eğitim merkezlerinde dersler vermişlerdir. Asr-ı Saadet'ten sonra Şam'daki Emevi Camii'nde verilen derslerin çoğunun konusu, kıraatle ilgili olmuştur. Ebu'd-Derda burada Kur'an öğrettiği için “*Muallimü's-Şam*” yahut “*Kariü's-Şam*” unvanıyla anıl-

mıştır¹. Bu durum kıraat ilminin temellerinin Hz. Peygamber zamanında atıldığını, ashabın da bunu geliştirdiğini göstermektedir.

Asr-ı Saadet'ten sonra bu alandaki çalışmaların artarak devam ettiği görülmektedir. Nitekim asaptan nakledilen yedi kıraati, VIII. yüzyıl başlarında, “*kurrâ*” adı verilen hocalar önceleri camilerde daha sonra bu iş için yapılan yerlerde okuttular². Mekke'de Abdullah bin Kesir, Medine'de Nafi bin Abdurrahman, Şam'da İbn Âmir, Basra'da Ebu Amr ve Yakup, Kûfe'de Hamza ve Âsım'ın ilk kıraat halkalarını meydana getirdikleri bilinmektedir. Bu sahada ihtisas yapmış olanların sayısı çoğalınca, kıraat ilmi daha da gelişmiş, buna bağlı olarak başta yedi olan kıraat sayısı artmış; önce ona, en son olarak on dörde yükselmiştir³. Bu da Hz. Peygamber zamanında başlatılan Kur'an'ı güzel okuma faaliyetinin İslâm dünyasında daha da geliştiğini göstermektedir.

Camilerin haricinde yüksek seviyede Kur'an öğretimi için kurulan ilk bağımsız medreseler “*Dârü'l-Kur'an*”lardır. Şam'da Emir Şecâuddevle Sâdir bin Abdullah tarafından Miladi 1001 yılında Sâdiriyye Medresesi'nin yaptırılmasının ardından Şam kurrâsından olan ve İbn Âmir kıraatini iyi bilen Rişâ b. Nazif, İslâmın ilk Dârü'l-Kur'an'ını kurmuştur. Bu mektep, kurucusu ve hocasından dolayı Rişâiyye Dârü'l-Kur'anı adıyla anılmıştır. Nuaymî, bunun dışında Şam'da bulunan diğer dârü'l-kur'anların adlarını Cezeriye, Haydariye, Dellâmiye,

(1) Nebi Bozkurt, “Dârülkurrâ”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, VIII, İstanbul, 1993, s. 543.

(2) Cahit Baltacı, *XV-XVI. Asırlarda Osmanlı Medreseleri*, İstanbul, 1976, s. 14.

(3) Aynı yer.

Ali Efendi
Dârü'l Kurrâsı

Sencâriye, Sâbuniye ve Vecîhiye olarak belirtmiştir. Bunların her birinin kıraat ilmi kaidelerine hâkim, âlim bir zâta göre yapılmış⁴ olduğu isimlerinden anlaşılmaktadır.

Kıraat ilmini öğretmek için inşa edilen dârü'l-kur'anlar, Emevîler ve Abbasîler'den sonra da gelişerek devam etmiştir. Çeşitli İslâm devletlerinde bu eğitim kurumlarına önem verilmiş ve bunlar seleften halefe miras kalmıştır. Müslüman olduktan sonra Türkler de aynı şekilde bu mirasa sahip çıkmışlar, özellikle büyük kültür merkezlerinde dârü'l-kurrâlar inşa etmişlerdir.

b) Selçuklularda ve Beylikler Döneminde Dârü'l-Kurrâlar

Selçuklu Devleti'nde Kur'an'ın okutulduğu kurumlara dârü'l-huffâz denildiği bilinmektedir. Bilim dünyasındaki yaygın görüşe göre Türkler'deki dârü'l-huffâz ile dârü'l-kurrâ aynı eğitim kurumudur. Bu nedenle Osman Nuri Ergin⁵, Yahya Akyüz⁶ ve Nebi Bozkurt⁷ bunları aynı başlık altında incelemişlerdir. Onlar muhtemelen Anadolu Selçuklu Devleti'nin uygulamasından hareket ederek değerlendirmeye yaptıkları için bu kanaate varmışlardır. Oysa Beylikler Dönemi'nde bu konudaki kurallar daha da netleşmiş ve dârü'l-kurrâ ile dârü'l-huffâz farklı nitelik kazanmıştır. Yusuf Küçükdağ, bunların birbirinden farklı düzeyde eğitim veren müesseseler olduğunu tespit etmiştir. Ona

göre; dârü'l-huffâzlar, sadece Kur'an'ın ezberletilmesine yönelik eğitim vermek üzere kurulmuştur. Dârü'l-kurrâlar ise dârü'l-huffâzlardan mezun olan hafızlara Kur'an'ı kaidelerine göre okumayı öğreten eğitim kurumu olarak öne çıkmıştır. Yani dârü'l-huffâzı bitirenler, ihtisas medresesi olarak dârü'l-kurrâyâ devam etmişler ve daha önce ezberlemiş oldukları Kur'an'ı buralarda değişik kıraat şekilleriyle okumayı öğrenmişlerdir. Küçükdağ, Konya'daki Hacı Ali Efendi Dârü'l-Kurrâsı hakkındaki araştırmasında buranın dârü'l-kurrâ iken, daha sonra yanına bir de dârü'l-huffâz açıldığını belirtmiştir⁸. Bunun tutarlı bir yaklaşım olduğu söylenebilir. Çünkü bu iki eğitim kurumu aynı olsa idi bir de dârü'l-huffâz açılmış olur muydu? Buradaki amaç dârü'l-huffâz açarak dârü'l-kurrâyâ alt yapı oluşturmaktır. Böylece dârü'l-huffâzı bitiren öğrencilere dârü'l-kurrâyâ gitme yolu açılmış olmaktadır.

Kısacası dârü'l-kurrâların, dârü'l-huffâzların üst seviyesinde bir ihtisas medresesi olduğu anlaşılmaktadır. Zaten isimlerine bakıldığında bu gerçek ortaya çıkmaktadır. Huffâz ezberleyenler, kurrâ, usulüne riayet ederek okuyanlar manasındadır. Kuşkusuz, ezberlemekle kurallarına uygun bir şekilde okumak farklı şeylerdir.

c) Osmanlı Döneminde Dârü'l-Kurrâlar

Anadolu Selçuklu Devleti ve Beylikler Dönemi'nin eğitim kurumlarını aynen alan Osmanlılar'da da Kur'an'ı güzel okumayı öğreten ihtisas medreselerine *dârü'l-kurrâ* denmiştir. Osmanlı döneminde hemen her şehirde çok sayıda dârü'l-kurrâ vardı. Evliya Çelebi gezdiği şehirlerde gördüğü bu eğitim kurumlarından *Seyahatname* adlı eserinde bahsetmektedir⁹. Ayrıca Osmanlı arşivlerindeki bunlarla ilgili mevcut belgeler de Evliya Çelebi'yi desteklemektedir.

Osmanlı dârü'l-kurrâları, Yıldırım Bayezid döneminde, 1395 yılında Bursa'ya gelen İmam Cezerî vasıtasıyla Şâtibî ve Cezerî tesirinde gelişme

(4) Bozkurt, *aynı madde*, s. 544.

(5) Osman Nuri Ergin, *Türk Maarif Tarihi*, I-II, İstanbul, 1977, s. 170.

(6) Yahya Akyüz, *Türk Eğitim Tarihi*, İstanbul, 1999, s. 63.

(7) Bozkurt, *aynı madde*, s. 543.

(8) Yusuf Küçükdağ, "Konya'da Hacı Ali Efendi Dârü'l-Kurrâsı Ve Vakfıyesi", *Konya Şehrinin Fiziki ve Sosyo-Ekonomik Yapısı, Makaleler I*, Konya, 2004, s. 401.

(9) Bk. Evliya Çelebi, *Seyahatname*, I-IX, (Yapı Kredi Yayınları), İstanbul, 1996–2005.

göstermiştir. XVI. yüzyılda, Kanuni Sultan Süleyman'ın emriyle Sokullu Mehmed Paşa, Mısır'da Kur'an öğretimiyle meşhur Şeyh Ahmed el-Mısıri'yi İstanbul'a getirterek Eyüp Camii imamlığına tayin etmiştir. Bu zat, 1597'ye kadar adı geçen camide "*Teyisir Tariki*" yani kolaylaştırma yoluyla kıraat okutmuştur. Onun yetiştirmiş olduğu talebeler, Osmanlı Devleti'nin muhtelif şehir ve bölgelerine dağılarak kıraat ilmini öğretmişlerdir. Bu nedenle Şeyh Ahmed el-Mısıri "*Teyisir Tariki*"nın yanı sıra 1591 yılından sonra "*İslambol Tariki*" namıyla da ün yapmıştır¹⁰. Onun bu şöhreti sayesinde dârü'l-kurrâların sayısı zamanla artmıştır. Bu sayı sadece başkent İstanbul'da değil, taşrada da yükselmiş ve kıraat ilmi devletin sahip olduğu toprakların büyük bir kısmında öğretilmeye başlanmıştır. Aslında Osmanlılar, birçok yerde camiler ve diğer eserler yanında dârü'l-kurrâlar gibi eğitim müesseselerini de inşa ederek o bölgelere kendi mührünü vurmuştur.

d) Dârü'l-Kurrâların Kapatılması

Osmanlı döneminde faaliyet gösteren dârü'l-kurrâlarda tedrisat, XX. yüzyılın başına kadar devam etmiştir. Bilim adamları, Türkiye sınırları içinde kalan dârü'l-kurrâların, 03 Mart 1924 tarih ve 430 sayılı Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun ikinci maddesi gereğince bütün okullar gibi Maarif Vekâleti'ne bağlanmak istendiğini; ancak zamanın Diyanet İşleri Başkanı Rıfat Börekçi'nin, bu kurumların birer ihtisas okulu olduğu için başkanlığa bağlı olarak öğretime devam etmesi gerektiği yolundaki ısrarları sonucu Kur'an kurslarına dönüştürülerek varlıklarını devam ettirdiklerine işaret etmektedirler¹¹.

Aslına bakılırsa dârü'l-kurrâların Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlanmaması onların eski özelliklerini muhafaza ettiklerini göstermez. Çünkü bu kurumların Kur'an kurslarına dönüşmesi, onların yüksekokuldan ziyade mektep özelliğine bürünmelerine neden olmuş, bu yüzden kıraat ilmindeki yüzyılların birikimi kaybolup gitmiştir. Eğer böyle olmasaydı ve dârü'l-kurrâlar yüksek seviyede Kur'an eğitimi bugün dahi verebilselerdi belki de

Türkiye Kur'an'ın okunması ve anlaşılması konusunda şu anda İslâm ülkeleri arasında birinci sırada yer almış olacaktı.

2- Dârü'l-Kurrâların Kurumsal Yapısı

Camiler, daha önce de değinildiği üzere İslâm dünyasında, uzun süre birçok işlevi aynı anda yerine getiren mekânlardı. Bu nedenle eğitim ve öğretim faaliyetleri bakımından buralar Kur'an ve Hadis tahsilinin merkezi olma özelliğini uzun süre korudular. Camilerde ileri seviyede Kur'an öğrenimi için oluşturulan ders halkaları "*Sub*" veya "*Tasdir*" diye anılırdı. Kıraat hocasına "*şeyhül-kurrâ*", görevine de "*meşihatül-kıraa*" denilirdi. Şehir merkezlerinde yürütülen Kur'an okutma faaliyeti, "*meşihatül-mescid*" olarak bilinirdi. Ordugâhlarda yürütülen faaliyetler ise "*meşihatül-cünd*" olarak anılır ve hocalarına da "*kariül-cünd*" denilirdi¹². Buradan da tek tip dârü'l-kurrâ olmadığı, farklı kurumlarda da bunların öğretim yaptığı anlaşılmaktadır.

Dârü'l-kurrâların programı ve şeyhül-kurrâlarda aranan niteliklerde birliğin olmadığı uygulamalarda görülmektedir. Çünkü eğitim kuralları bânilerce belirleniyor ve ona göre uygulama yapılıyordu. Osmanlı döneminde de durum değişmemiştir. Dârü'l-kurrâlara dair tedrisat kuralları bazı sadrazam ve padişahların vakfiyelerinde belirtilmiştir. Mesela; Nevşehirli Damat İbrahim Paşa'nın 1720 tarihli vakfiyesinde "*Kavaidi ilmi tecvidi Kur'an-ı Kerim ve kavanini fenni tertil-i fırkanı azimi ve turefi rivayati meşayih-i itkan üzere ifadeye sai bir mükrii kâmilüleda şeyhülkurra nasip ve tayin olunup eyyamı mutaadede müvazibi hizmeti ikra ve talimde buluna*" denmiş¹³ ve Kur'an'ı tecvit ilminin kurallarına göre öğretmesi için bir kıraat âliminin tayin olunması ve görevine başlaması istenmiştir.

Önceleri özel bina dışında dârü'l-huffâzlar için mekân olarak kabul edilen türbeler, Osmanlı'da XVIII. yüzyıl sonlarından itibaren dârü'l-kurrâ olma ya da başlamış ve bunun sonucunda bazı türbeler dârü'l-kurrâ haline getirilmiştir. Nitekim I. Abdülhamit vakfiye-

(10) Ziya Kazıcı, *Osmanlı'da Eğitim Öğretim*, İstanbul, 2004, s. 133.

(11) Mesela, bk. Bozkurt, *aynı madde*, s. 545.

(12) Kazıcı, *aynı eser*, s. 59.

(13) Ergin, *aynı yer*.

sinde “*Fenni kıraatte mahir, tedrisi vücuhata kadir bir kimse şeybül-kurrâ olup eyyamı üsbu’dan yevmi sebt ve isneyninde türbe-i şerifede tedris-i ilmi kıraat eyleye*” diyerek Kur’an’ın kıraati için mekân olarak kendi türbesini tahsis etmiştir¹⁴. Vakfiyedeki bu husus, padişahın Kur’an’a ve onun tedrisine ne kadar değer verdiğini gösterir mahiyettedir.

3- Öğretim Sistemi

Dârü'l-kurrâları yaptıranlar, buralarda ders verecek hocalarla ilgili kuralları da belirliyorlardı. Bu bilgiden hareketle dârü'l-kurrâlarda hocanın ders kitabını vakfı kuran kişinin belirlediği söylenebilir. Bu kitap sık sık tekrar edilir ve uygulama yoluyla öğretilirdi. Bunun için camiler birer laboratuvar olarak kullanılırdı¹⁵. Bu mekânların namaz kılmanın haricinde eğitim maksatlı kullanılması, İslâm dininde ilimle uğraşmanın da ibadet sayılmasından ileri gelir. Bunun sonucunda dârü'l-kurrâlarda yetişenlerin öğrendiklerini cemaate okuması geleneği ortaya çıkmıştır.

4- Okutulan Kitaplar

Osmanlı dârü'l-kurrâlarında ders kitabı olarak Şemseddin Muhammed bin Muhammed el-Cezerî'nin *Cezerî* diye şöhret bulan eseri ile Ebu Muhammed eş-Şâtibî'nin *Şâtibî* diye meşhur olan *Kaside-i Lâmiye* adlı eseri okutulurdu. Bundan başka, Cezerî'nin, *Şâtibî*'ye yaptığı *Fethul-Vahid* adlı şerhi de ders olarak gösterilirdi¹⁶. Buradan da kitap takibine önem verildiği, böylece derslerin belli bir sıraya göre işlendiği anlaşılmaktadır.

5- Mezuniyet Ve Sonrası

Dârü'l-kurrâlardan mezun olan öğrenciler, imamlık ve müezzinlik gibi cami hizmetleri yapabiliyorlardı. Bu durum göz önünde bulundurulduğunda bu kimselerin itikat ve amel ile ilgili yeterli derecede ilmiyal bilgilerine sahip olmaları gerekiyordu. Bu bilgiler de diğer medreselerde takip edilen metotlarla öğretiliyordu¹⁷. Bu durum fıkıh konularının öğretiminde dârü'l-kurrâlar ve diğer yüksek eğitim kurumları arasında benzerlik olduğunu göstermektedir.

6- Dârü'l-Kurrâların Mimari Yapısı

Dârü'l-kurrâlarda genel anlamda uygulanan bir yapı tipi mevcut değildir. Mesela; Yıldırım Bayezid'in Bursa'da inşa ettirdiği Ulu Cami Külliyesi'nde camiye bitişik tasarlandığı bilinmektedir¹⁸. Nitekim Evliya Çelebi, İstanbul dârü'l-kurrâları hakkında bilgi verirken “*evvela ne kadar selâtin camileri, vüzerâ ve gayr-ı âyân-ı kibar camileri varsa her birisinde mutlaka dârü'l-kurrâ bulunur.*” demekte ve bunların isimlerini de nakletmektedir. Bundan hareketle dârü'l-kurrâların camilerin yanında fakat camiden bağımsız yapılar olduğu anlaşılmaktadır¹⁹.

Osmanlı mimari tarihine ilişkin güvenilir kaynaklarda açıkça dârü'l-kurrâ adıyla anılan ilk yapılar, Trabzon'daki Fatih Dârü'l-Kurrâsı ile Amasya'da II. Bayezid devrine ait Abdullah Paşa ve Sultan Hatun dârü'l-kurrâlarıdır. Fakat Osmanlı Mimarisi'nin doğuşundan XV. yüzyıl sonlarına kadar uzanan iki yüzyıllık döneme ait bu örnekler tamamen ortadan kalkmış olup mimari özellikleri bakımından hemen hiçbir şey bilinmemektedir. Bununla birlikte genel biçimi olarak tek hacimli, kare planlı ve kubbeli yapılar olduğu tahmin edilebilir²⁰. Eldeki bilgiler de dârü'l-kurrâ binalarının, Osmanlı'nın Klasik Dönem mimari yapısına göre inşa edildiğini göstermektedir.

SONUÇ

Eğitim; İslâm toplumlarında hep önemi haiz bir konu olmuştur. Eğitim kurumlarında mektepten medreseye kadar farklı ama birbirini bütünleyen bir tedrisat yapılmıştır. İhtisas medreseleri kapsamındaki dârü'l-kurrâlarda, Müslümanlar'ın kutsal kitabı Kur'an'ın güzel okunması amaç edinilmiş ve kıraat şekillerine azami itina gösterilmiştir. Bununla ibadetlerden duyulan hazzın artırılması hedeflenmiştir. İslâm devletlerinde, özellikle Osmanlı Devleti'nde dârü'l-kurrâlar açılarak ve bunlar, ihtisas seviyesinde yapılandırılarak kıraat eğitiminde kalite yükseltmek istenmiştir.

AKADEMİK SAYFA YAZARLARI

Prof. Dr. Saim Sakaoğlu,
Prof. Dr. Haşim Karpuz,
Prof. Dr. Yusuf Küçükdağ,
Prof. Dr. Ahmet Sevgi,
Halit Güler,
Yrd. Doç. Dr. Caner Arabacı,
Yrd. Doç. Dr. Yakup Şafak,
Yrd. Doç. Nuri Şimşekler,
Dr. Hasan Özönder,
Dr. Kamil Uğurlu,
Bekir Şahin,
Ali Işık,
Ahmet Kuş,
İbrahim Dıvarcı,
Hasan Yaşar,
Özgen Küçükkoner,
Sabri Doğan,
Fahri Özpırlak,
ve diğerleri

İLİM İSTİŞARE KURULU

Prof. Dr. Saim Sakaoğlu
Prof. Dr. Haşim Karpuz
Prof. Dr. Ahmet Sevgi
Halit Güler
Dr. Hasan Özönder
Ali Işık
Hasan Yaşar

(14) Aynı yer.

(15) Kazıcı, *aynı eser*, s. 134.

(16) Kazıcı, *aynı eser*, s. 133.

(17) Kazıcı, *aynı eser*, s. 134.

(18) M. Baha Tanman, “Dârülkurrâ”, *DİA*, VIII, İstanbul, 1993, s. 545.

(19) Kazıcı, *aynı eser*, s. 133.

(20) Tanman, *aynı yer*.